

KUTATÁS KÖZBEN

FELSŐOKTATÁS ÉS TANÁRKÉPZÉS

Az Oktatókutató Intézet 1992. május 21. és június 20. között 685 felsőoktatásban dolgozó oktató részvételével kérdőíves véleménykutatást végzett a felsőoktatási törvénytervezet koncepciójának ismertségéről, annak fogadtatásáról, s a tervezet legfontosabb pontjairól.[†]

A vizsgálat kitért a felsőoktatás szerepének, funkciójának vizsgálatára, s külön foglalkozott a tanárképzés "bázisával", a főiskolákkal. Az alábbiakban ezekről adunk rövid összefoglalót.

A felsőoktatás szerepe, funkciója

A felsőoktatás több – gyakran egymástól jelentősen eltérő – funkciót is elláthat. A kérdezettek arra kértük, hogy egy kártyacsomagból – ahol a kártyalapokon különféle szempontokat soroltunk fel – válasszák ki azokat, amelyeket a felsőoktatás első, második illetve harmadik legfontosabb funkciójának tartanak. Az eredményt az alábbi táblázat szemlélteti.

I. TÁBLA

„A kártyalapon található szempontok közül Ön szerint melyik a felsőoktatás három legfontosabb funkciója?”

	1.	2.	3.
	említés		
Az ország szellemi potenciáljának növelése	29	24	17
Nagy tudású szakemberek képzése a munka világa számára	23	16	10
A tudás átörökítése, az igazság keresése	18	6	9
A jövő értelmiségi elitjének kiképzése	14	17	11
A nemzeti műveltség őrzése és gyarapítása	8	10	11
A továbbtanulni kívánók igényeinek kiszolgálása	2	4	7
Tudományos eredmények létrehozása	2	14	25
A társadalmi esélyegyenlőség növelése	1	5	5

Az első és a második helyre egyaránt legtöbben az „ország szellemi potenciáljának növelését” állították, míg a rangsorban harmadikként leggyakrabban a „tudományos eredmények létrehozása” szerepelt. Mind az első, mind a második helyen viszonylag sokan említették még a felsőfokú képzés felkészítő szerepét a munkaerőpiacra, a „munka világának” kiszolgálását.

[†] A kutatás koncepcióját és kérdőívét Biro Lajos, Csanády Márton, Lukács Péter és Setényi János állította össze. Készült *A felsőoktatás-politikai döntési mechanizmusok vizsgálata* című OTKA kutatás keretében

A szemléltetés kedvéért a rangsorok gyakoriságaiból átlagokat képeztünk, ahol a legfontosabb szempont a 9-es, a második legfontosabb szempont a 6-os, a harmadik legfontosabb pedig a 4-es értéket kapta, az egyáltalán nem említett tényezők pedig 0 súllyal szerepelnek.

II. TÁBLA

„A kártyalapon található szempontok közül Ön szerint melyik a felsőoktatás három legfontosabb funkciója?” (átlagok)

Az ország szellemi potenciáljának növelése	4,68
Nagy tudású szakemberek képzése a munka világa számára	3,39
A jövő értelmiségi elitjének kiképzése	2,72
A tudás átöröklése, az igazság keresése	2,34
Tudományos eredmények létrehozása	2,05
A nemzeti műveltség őrzése és gyarapítása	1,76
A továbbtanulni kívánók igényeinek kiszolgálása	0,62
A társadalmi esélyegyenlőségek növelése	0,61

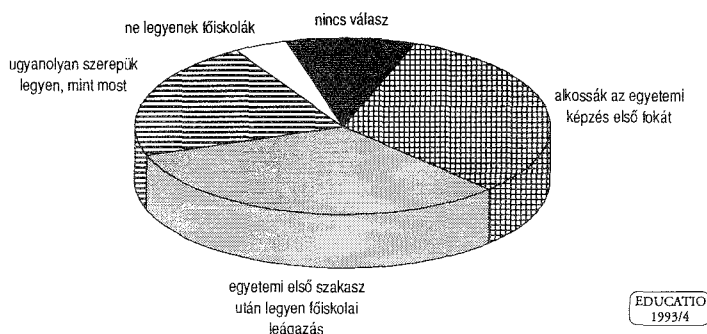
Az adatokból kitűnik, hogy a gyakorisági értékeknek megfelelően a felsőfokú képzésben dolgozó oktatók legfőképpen a felsőoktatás három funkcióját – az elit-, a tudományos illetve szakemberképzést – kívánják ötvözni, amely elvezet egy általánosabb megfogalmazáshoz: az ország szellemi potenciáljának növeléséhez.

A főiskolai képzésről

A főiskolák felsőoktatásban betöltött szerepére vonatkozó kérdés esetében a megkérdezettek 22 százaléka a „változatlaniságot” képviselte, a többiek a jelenlegi struktúrához képest kisebb-nagyobb módosításokat szeretnének.

1. ÁBRA

„Ön szerint mi legyen a főiskolák szerepe?” (a válaszok megoszlása)

A változásokat kívánók között ugyanolyan mértékben találjuk azokat, akik a főiskolákat az egyetemi képzés első fokozataként önálló intézményként szeretnék látni, mint azokat, akik

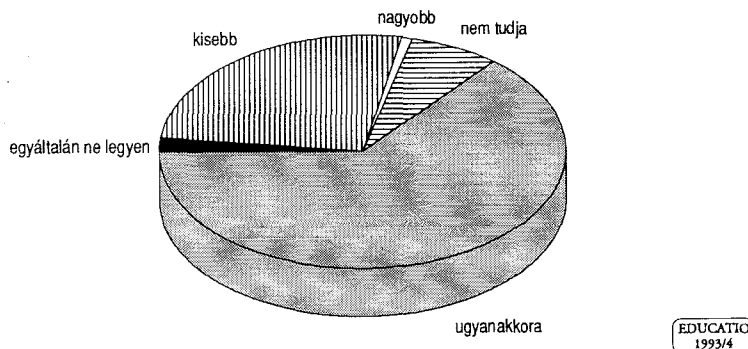
a főiskolai képzést az egyetemi képzés egyfajta „leágazásának” képzelik el (amelyre egyébként már a gyakorlatban is van példa), s azzal az állítással értenek egyet, hogy „az egyetemi képzés első szakasza után legyen mód főiskolai szintű leágazásra”. Természetesen e két megoldás közül az önálló intézményi léte jóval nagyobb arányban támogatnák az érintettek, azaz a főiskolákon, különösképpen a tanárképzésben résztvevő oktatók (59 százalék), míg a másik állásponttal főként az egyetemeken, különösen az orvosi egyetemeken oktatók értettek egyet (52 százalék). A változások mellett kiállóknak csak 5–6 százaléka vélte úgy, hogy nincs szükség főiskolai szintű képzésre, s az így válaszolók között főként egyetemi oktatókat találunk.

Érdekes a főiskolák szerepéről kialakított elképzeléseket a főiskolák autonómiájának szemszögéből is megvizsgálni. Azok, akik a főiskolák szerepét a jelenleginek megfelelően szeretnék szabályozni, többségükben (72 százalékuk) ugyanakkora autonómiát kívánnak nekik adni, mint amilyenrel az egyetemek rendelkeznek, s ugyanezt tapasztaljuk a főiskolákat az egyetemi képzés első fokozataként, önálló intézményként elképzelők körében is (74 százalékuk ugyanakkora, vagy nagyobb autonómiával ruházná fel a főiskolákat.) Azok esetében viszont, akik úgy vélik, hogy az a leghelyesebb, ha a főiskolák az egyetemi képzés „leágazásai”, ez természetesen általában kisebb autonómiát (32 százalék), vagy akár az autonómia teljes hiányát is jelenti (3 százalék).

Az alábbi ábra a főiskolák egyetemekhez viszonyított autonómiájának kívánatos mértékét mutatja valamennyi megkérdezett körében.

2. ÁBRA

„Milyen autonómiájuk legyen a főiskoláknak az egyetemekhez képest?” (a válaszok megoszlása)

Ebből adódik persze a kérdés, hogy ki mit ért az intézményi autonómia fogalmán. Az oktatók 26 százaléka nem tudott, illetve nem akart az erre irányuló kérdéseinkre válaszolni. Az egyetemi, illetve főiskolai autonómia fogalmát sokan tautologikusan – az önállóság, önrendelkezés, önszabályozás szavak említésével – magyarázták, a konkrét választ adók pedig leggyakrabban az oktatás, az oktatói önállóság irányából közelítették meg. Ezen belül a kérdezettek 21 százaléka említette a tananyag és a számonkérés módjának szabad kiválasztását, meghatározását, 7 százaléknyan a személyi autonómiát (kutatási és oktatási szabad-

ság), míg néhányan a felvételi rendszer és a vizsgarendszer oldaláról közelítették meg a kérdést. A kérdezettek 12 százaléka tartja fontosnak az intézményi autonómia szempontjából a gazdálkodás önállóságát és 4 százaléknyan a vezetők, vezetőtestületek szabad kiválasztásának jogát. 9 százaléknyan voltak, akik az intézményi önállóságot úgy fogalmazták meg, hogy az állam csak fizesse az intézményeket, s ne szőljon bele az ott folyó munkába.

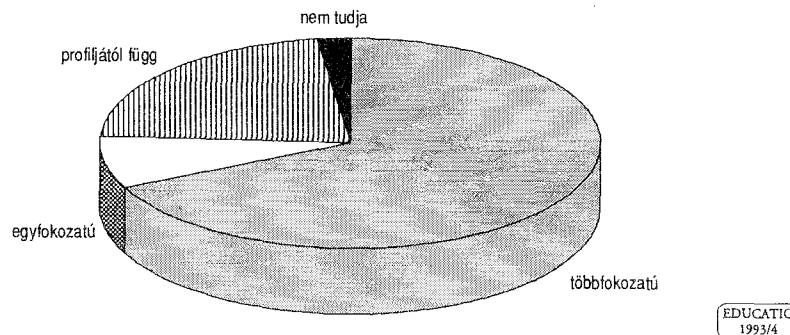
Az egyetemi képzésről

A felsőoktatásban dolgozók véleménye teljesen megosztott abban a tekintetben, hogy törvényben kell-e szabályozni az egyetemi képzés belső szerkezetét, azaz az egyfokozatú illetve többfokozatú képzés rendjét. 46 százaléuk szükségesnek vélte ezt – a mezőgazdasági szakirányokban oktatók 65 százaléka –, míg 50 százaléuk nem tartja fontosnak a törvényi szabályozást, közöttük is elsősorban a műszaki (60%), a művészeti (63%) és az orvosi (55%) szakirányokban oktatók. (4 százaléknyan nem tudtak válaszolni kérdésünkre.)

A pedagógusok egy része tehát úgy érzi, hogy nem feltétlenül kell a felsőfokú képzés minden mozzanatát törvény szintjén szabályozni, esetenként szükség van a képzés profiljának figyelembevételére is, amint azt a 3. ábra is mutatja.

3. ÁBRA

*„Ön az egyfokozatú, vagy a többfokozatú egyetemi képzést tartaná jobbnak?”
(a válaszok megoszlása)*

Érdemes megfigyelni, hogy azok, akik a törvényi szabályozást nem tartják szükségesnek, általában (82 százaléuk) többfokozatú képzést szeretnének, míg azok, akik szükségét érzik a törvényi szabályozásnak, az átlagosnál gyakrabban adták voksukat az egyfokozatú képzésre (14 százalék), vagy válaszoltak úgy, hogy az egy- illetve többfokozatú képzés az egyetem profiljától függjön (30 százalék).

A törvényi szabályozást nem támogatók tehát valószínűleg éppen amiatt nem látják szükségét egy ilyen szabályozásnak, mert úgy vélik, hogy egy több lehetőséget is magában foglaló többfokozatú képzési szerkezet sok esetben eleve kizárja a szigorúbb, minden részletre kiterjedő törvényi előírást.

III. TÁBLA

„A többfokozatú egyetemi képzésen belül a kártyalapon szereplő lehetőségek közül Ön melyiket tartaná optimálisnak?” (a válaszok megoszlása a többfokú képzést támogatók körében)

4 éves alapképzés alapidiplomával, majd 2 év képzés után szakdiploma, és posztgraduális képzés után doktori diploma	34
3 éves alapképzés alapidiplomával, majd 2 év képzés után szakdiploma, és posztgraduális képzés után doktori diploma	42
5 éves szakképzés szakdiplomával, és posztgraduális képzés után doktori diploma	19
Egyéb válasz	3
Nincs válasz	2

Ezt támasztja alá az is, hogy a többfokozatú képzést jónak tartók nem igazán tudtak dűlőre jutni abban a kérdésben, hogy pontosan milyen szerkezetű képzés is lenne a legoptimálisabb. 42 százalékuk azt az elképzelést támogatná, hogy a hallgatók először egy 3 éves alapképzésben részesüljenek, s ezt egy 2 éves szakképzés majd posztgraduális képzés kövesse, egyharmadnyian ugyanezt a szerkezetet követnék, csak az alapképzés időtartamát növelnék meg 1 évvel, míg a válaszolók egyötöde 5 éves szakképzést, s ezt követően doktori képzést látna helyesnek.

Szemerszki Mariann

A SZAKKÉPZŐ ISKOLÁK TANTESTÜLETEINEK KÖZÉLETI AKTIVITÁSA

A szakképző iskolák tantestületeinek közéleti aktivitásáról az 1992/93-as tanévben a Munkaügyi Minisztérium megbízásából az Oktatáskutató Intézetben és az ELTE Szociológiai Intézetében folytatott empirikus szociológiai vizsgálat során szereztünk információkat. A kutatást egy szakmacsoportokat figyelembe vevő országos reprezentatív minta alapján végeztük 90 (főként szakmunkásképző) iskolában, esettanulmányok segítségével.

Az iskolák településtípus szerinti megoszlása lényegében megfelel a szakképző iskolák országos eloszlásának.

I. TÁBLA

Az iskola székhelye

	N	%
Kisváros	9	10,0
Város	24	26,7
Megyeszékhely	38	42,2
Budapest	19	21,1
Összesen	90	100,0

Az iskolák többsége főként szakmunkásképzést folytató szakképző iskola, de 92%-uk már nevében is szerepelteti a szakközépiskolai képzési profilt, ami azt jelenti, hogy legalább egy szakközépiskolai osztályt is indított.